

17.21x21.11	1	עמוד 17	הארץ - כותרת	04/04/2016	52647207-3
המרכז האקדמי למשפט ועסקי - 26330					

בוועז סג'ור

"מדע זבל" והרשעת זדורוב

איות מדעיות, כהשוואת דינא למשל, מקדמות את יכולת המשפט להגיע לאמת. אך ראיות המתחזות למדעיות, שמציגים "מומחים" שרלטנים, מחבלות ביכולת זו. ד"ח האקדמיה הלאומית האמריקאית למדע מ-2009 בחן היטב את הראיות הפורנויות המוגשות לבתי המשפט, והזהיר מפני התחזות מים נטולי הבסיס המדעי. למשל, השוואה מיקרוסקופית של שיער: בעבר הופיעו בבתי המשפט "מומחים" שרלטנים מטעם המשטרה והתביעה וטענו שהשוו מבד עד לעדשת המיקרוסקופ בין שיער מזירת הפשע לשיער שנלקח מהנאשם, ומצאו זהות. שופטים קיבלו עדויות אלה כמדעיות ונאשמים רבים נשלחו למאסר על בסיסן. אך כשפותחה השוואה גנטית של שיער, הוכח שכלל לא ניתן לזהות שיער באמצעות מיקרוסקופ; מדור בר "מדע זבל".

כדומה נקבע בד"ח הנ"ל, שאין כל בסיס מדעי לזיהוי באמצעות השוואה בין טביעות נעליים מהזירה לבין נעלי הנאשם. ובכל זאת, כשהורשע רומן זדורוב בבית המשפט המחוזי בנצרת בספטמבר 2010, קיבלו השופטים את התרשמותו הסובייקטיבית של ה"מומחה" השוטר כראיה מדעית, וביססו את ההרשעה גם עליה – בנוסף להודאה הבעייתית. זמן לא רב לאחר פסק הדין פירסו מתי מאמר ביקורת בכתב העת המשפטי "הסניגור", שבו הצעתי לראות בהשוואת טביעות נעליים "מדע זבל".

בהמשך אכן תיקן בית המשפט העליון את הטעות שרווחה בתחום זה. היה זה בדצמבר 2013, בערעור של ניקולאי

מצגורה, שהרשעתו ברצח נסמכה בין השאר על טביעות נעל. בית המשפט אמנם דחה את הערעור, אך השופט ניל הנדל הבהיר, לאחר שבחן היטב את הספרות המדעית ואת עבודת ה"מומחה" השוטר שהשווה בין טביעות נעליו של מצגורה לטביעות הנעל שנמצאו בזירת הרצח, שמשקל חוות הדעה האחרונה בסטנדרטים המדעיים והמשפטיים.

באמצע את הלכת מצגורה, הבהיר שופט המיעוט יורם דנציגר בפסק הדין האחרון שניתן בפ"רשת וזדורוב (בסוף 2015), כי אין כל משקל לחוות הדעת של המומחה השוטר כאשר להתאמה ייחור דית שמצא בין נעליו של וזדורוב

לטביעות על מכנסי הקורבן. לרגע נדמה היה, שנפטרנו מעונשם של הידעונים בודקי הנעליים ומהחשש להרשעות שווא כאלה. אך שופטי הרוב סברו אחרת. לשיטתם, בעוד שראיה מדעית, כגון דינא, אכן חייבת לעמוד בסטנדרטים מדעיים, הרי שניתן לקבל עדויות מומחים על התרשמות מויותיהם שאינן מבוססת על המדע, ואף לבסס עליהן הרשעות.

כך, בעוד שבפסק דין מצגורה השופט הנדל ראה בהעדר כל בסיס נתונים וסטטיסטיקה בתחום זה סממן לחוסר מדעיותו, בפסק דין וזדורוב מבחינים שופטי הרוב בין מדע לבין "מומחיות", וסבורים שכשם שאנו משווים בין

שתי תמונות של אנשים ללא צורך בסטטיסטיקה, כך אין לדורש סטטיסטיקה כאשר לטביעות נעליים.

אולם השוואה זו בין תמונות לטביעות נעל מוטעית. בעוד שמהדמיון או השוני שבין הפ"רצופים יכול השופט להתרשם בעצמו, כאשר לטביעות הנעליים הוא אינו מסוגל לעשות זאת ללא ה"מומחה". הרי שופט הרוב כותב: "אודה ולא אבוש, כי למעט טביעה מספר 1 התקשיתי לזהות את מה שראה המומחה שור, אך זו בדיוק תורת האומנות הניסיונית".

בכך, בפועל, השופט מפקיד ביד"ה"מומחה" את ההכרעה במשפט. אחת משתיים: או שמדובר במדע – שאז ניתן לסמוך

לרגע נדמה היה שנפטרנו מעונשם של הידעונים בודקי הנעליים, ומהחשש להרשעות שווא במשפט בגינים

על הראיה; או שמדובר בהתרשמות בלבד – שאז על השופט לדורש מה"מומחה" להראות לו את שהוא רואה, ואם השופט אינו מצליח לראות זאת בעצמו – אל לו לקבל זאת כראיה, הרי אין טענה שמומחיות ה"מומחה" היא בכך שראייתו טובה מזו של השופט.

שופט הרוב מסביר: "החשש [הוא] שמא חוות דעת של מומחה, אם מומחה בעל-שם או מומחה שרלטן, שהוצגה במונחים טכניים ומשכנעים, תקבל משקל עורף על ידי חבר המושבעים". אלא שהחשש שראיה לא מדעית המורצת כמדעית תסנוור עיני שופטים קיים לא רק בארצות הברית, שם פועלת שיטת המושבעים, אלא

גם בישראל. שופט הרוב כותב על "חשיבות ההתרשמות הבלתי אמצעית של הערכאה הדיונית מהמומחה". אין די בכך, אם לא מדובר במדע, נדרשת התרשמות ישירה של השופטים מהראיה עצמה. אחרת מפקירים את גורל הנאשם בידי ה"מומחה".

מחקרים שנעשו על בסיס נתוני פרויקט החפות האמריקאי מלמדים על נטייה של מומחי המשטרה לייצר ראיות מפלילות, לעתים תוך הפרוה במשמעות הממצאים, ולעתים אפילו תוך הטעיה. בנוסף, יש אצלנו נטייה חזקה של השופטים להעדיף את מומחי התביעה על מומחי הסניגוריה.

שופט הרוב מייחס חשיבות לכך, ש"מול חוות דעתו של שור לא הציבה ההגנה, בשתי הערכאות, חוות דעת שניתן לאמצה".

פה קבור הכלב: בהתאם לשיטה ה"אדברסרית", השופט תר אחר הכרעה בין מומחה התביעה לבין מומחה ההגנה. אך כשלא מדובר במדע אלא במדע זבל, לא תיתכן חוות דעת שניתן לאמצה. על השופט לדחות את שתייהן.

פה קבור הנאשם: בשל התייחסותו המוטעית לחוות הדעת של ה"מומחה" השוטר לא כאל מדע זבל אלא כאל "מומחיות", מגיע השופט למסקנה שמדובר ב"ראיה נסיבתית עוצמתית", כמעט מכרעת. גם לאחר שמטעמי זהירות הוא מוריד את משקל לה"ראיה נסיבתית בעלת משקל בינוני", היא חוברת להודאתו הבעייתית של הנאשם ומוליכה למאסר עולם. קשה להשתחרר מהמדע הזבל, הידעונים בודקי הנעליים שוב חרצו גורלות.

פרופ' סג'ור מלמד במרכז האקדמי למשפט ועסקים ברמת גן